

Kadim Beden Dekorasyonunun Popüler Dirilişi: Üniversite Öğrencilerinin Dövme Pratikleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

Muhammet Nurullah ÇAKMAK¹

Öz

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin dövme eyleminin doğasını anlamaya yönelik sosyolojik bir saha araştırması yapılmıştır. Tarihin çok eski sayılabilecek dönemlerinde dünyanın hemen her bölgesinde dövmeyle rastlamak mümkündür. Geleneksel dönemde yer alan bu tür dövmeler geleneksel değerleri taşımıştır. Bu dönemde birçok bölgede dövme örneğine rastlanması, dövmeli kişi sayının geleneksel dönemde fazla olduğu anlamına da gelmemektedir. Her bölgede ve kültürde ancak lokal düzeyde dövme örneklerine rastlanmıştır. Modern döneme gelindiğinde dövmenin anlamı ve içeriği de önemli ölçüde değişmiştir. Son yıllarda yerel ve küresel ölçekte giderek yayılan bir beden modifikasyonuna dönüşen dövme; kitle kültürü araçlarıyla birlikte olumlu ve meşru bir zemin çekilmeye başlanmıştır. Bu anlamda dövmenin gençler arasında hızla yayıldığı dikkate alınarak dövme yaptıran üniversite öğrencileri üzerine bu çalışmanın yapılması kararı alınmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden Çoklu Yüzey Yöntemi kullanılarak 8'i kız 12'si erkek toplam 20 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerden 4 ana yüzey elde edilmiştir. Bu yüzeyler dövme süreci, kitle kültürü, bakışın nesnesi olmak ve kimliklenmedir. Dövme sürecinde bireyin kararında önce çevresel faktörlerin uygun hale

¹ **Sorumlu Yazar/ Corresponding Author:** Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Teknik Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, mncakma@eskisehir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3582-9989>

Makale Türü / Paper Type: Araştırma Makalesi / Research Paper

Makale Geliş Tarihi / Received: 11.11.2024

Makale Kabul Tarihi / Accepted: 04.12.2024

geldiği görülmüştür. Bireyin dövmeyle başkasının gözünden gördüğü, ötekinin bakışıyla kendi dövmesini değerlendirdiği; sosyal medya, filmler, magazin figürleri ve ünlülerin dövme kararında oldukça etkili olduğu; bireylerin dövmeyle yeni bir kimlik edindikleri; dövme fenomeninde tüketim kültürünün, çevrenin, ötekinin, kimlik edinme arzusunun etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Dövme, beden sosyolojisi, tüketim kültürü, çoklu yüzey yöntemi

The Popular Revival of Ancient Body Decoration: A Sociological Research on the Tattoo Practices of University Students

Abstract

In this study, a sociological field research was conducted to understand the nature of the tattooing action of university students. In the very old periods of history, it is possible to come across tattoos in almost every region of the world. Such tattoos in the traditional period carried traditional values. The fact that tattoo examples were encountered in many regions in this period does not mean that the number of people with tattoos was high in the traditional period. Tattoo examples were encountered only at the local level in every region and culture. When it comes to the modern period, the meaning and content of tattoos have also changed significantly. In recent years, tattoos, which have become a body modification that has spread on a local and global scale, have begun to gain a positive and legitimate ground with the tools of mass culture. In this sense, considering that tattoos are rapidly spreading among young people, it was decided to conduct this study on university students who have tattoos. A total of 20 students, 8 girls and 12 boys, were interviewed using the Multiple Surface Method, one of the qualitative research methods. 4 main surfaces were obtained from these interviews. These surfaces are the tattoo process, mass culture, being the object of the gaze and identification. It has been observed that environmental factors first become suitable in the individual's decision in the tattoo process. It has been observed that the individual sees the tattoo from someone else's eyes, evaluates his/

her own tattoo with the other's gaze; social media, movies, magazine figures and celebrities are quite effective in the tattoo decision; individuals gain a new identity with tattoos; consumer culture, the environment, the other, and the desire to gain an identity are effective in the tattoo phenomenon

Keywords: Tattoo, body sociology, consumer culture, facet methodology

Giriş

Dövme, tarihi çok eskilere dayandığı kabul edilen bir beden yüzeyi işaretleme pratiğidir. Tarih araştırmaları, arkeolojik veriler, antropoloji çalışmaları bize dövmenin dünya üzerindeki birçok medeniyette var olduğunu göstermektedir. Dövmeyle ilgili en eski kanıt 1991 yılında Avusturya- İtalya sınırında Ötzi Alplerinde keşfedilen ve keşfedildiği bölgeye atıfla kendisine Ötzi adı verilen donmuş bir cesede aittir. Yapılan incelemede cesedin tarihinin MÖ 3300- 3100 yıllarına dayandığı keşfedilmiştir. Ceset üzerinde yapılan araştırmalarda Ötzi'nin bedeninde dövme rastlanmıştır. Bu keşif dövmenin tarihini çok daha eskilere götürmüştür (DeMello, 2007). Ötzi'den önce ilk dövme MÖ 2000 yılına dayanan Mısırlı bir dansçı mumyasında görülmüştür (Ruiz, 2001).

Antik Yunan ve Roma'ya gelindiğinde dövmenin çoğunlukla pratik amaçlar için kullanıldığı görülmektedir. Bu uygarlıklarda dövme suçluları ve esirleri damgalamak için kullanılmıştır. Bir anlamda cezalandırma aracı olarak görülmüş, toplumda bu kişilerin fark edilmesi amaçlanmıştır (Caplan, 1997; Jones, 1987). Bununla beraber Uzak Doğu, Ortadoğu, Afrika ve Amerika gibi dünyanın hemen her bölgesinde dövme bulgularıyla karşılaşılmaktadır (Çerikan ve Alanko, 2016). Tüm bu bölgelerde dövmelerin yiğitlik, cesaret, büyü, kötü ruhlardan korunma, kabile bağlılığı ya da güzelleşme gibi toplumsal ve geleneksel değerleri yansıttığı görülmektedir. Diğer yandan dövmenin geleneksel dönemde hemen her toplumda görülmesi, söz konusu toplumların tamamının ya da önemli bir kısmının dövmeli olduğu anlamına gelmemelidir. Söz konusu dövmeli kişiler ve dövme örnekleri oldukça sınırlıdır. Modern döneme gelindi-

ğinde dövmenin seyri, içeriği, anlamı ve değeri oldukça farklılaşmıştır (Atkinson, 2004; Blanchard, 1991; Ruiz, 2001; Tassie, 2003).

Günümüzdeki anlamıyla dövme ilk olarak 18. yüzyılda İngiliz kâşif ve sömürgeci Kaptan James Cook tarafından Polinezya yerlilerinden alınarak Avrupa'ya getirilmiştir. İngilizcede dövme anlamına gelen “tatu” kelimesinin kökeni de bu yerlilere dayanmaktadır (Pesapane vd., 2014). Bu dönemde denizcilerin tercih ettiği dövme 19. yüzyılda yayılmaya başlamıştır. Özellikle Amerikan İç Savaşı sırasında askerlerin dövme yaptıkları görülmüştür. Aynı yüzyılın sonuna gelindiğinde yeni tip dövme aletinin keşfedilmesi ve sosyete sınıfının dövmeyle tanışmasıyla birlikte serserilik, fahişelik, ayaşlık gibi istenmeyen kişilerle ilişkilendirilen dövme diğer sınıflar için de yaygınlaşmaya başlamıştır (Parry, 1999). İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar giden bu akım, 1950'lerden sonra yine olumsuz anlamlarla anılır olmaya başlamıştır. Bu tarihlerde yapılan çalışmalar dövme suç, uyuşturucu, sapkınlık, psikiyatrik rahatsızlık, çete üyeliği, hippilik gibi istenmeyen durumlarla ilişkilendirmiştir (Fisher, 2002; Rosenthal, 2016; Rush, 2005). Dövmenin olumsuz anlamlar yüklenmesinin nedeni genel olarak bahsedilen kişilik türlerinin dövmeli olmasından kaynaklanmaktadır.

1980'lere gelindiğinde dövmenin kârlı bir sektör olduğu anlaşılmıştır. Bu tarihten itibaren dövme, altsınıftan orta sınıfa doğru yükselmeye başlamıştır. 1990'ların popüler filmlerinde, şarkıcılarında ve magazin figürlerinde dövme hızla yaygınlaşmaya başlamıştır. 2000'lere gelindiğinde dövme artık büyük bir sektöre dönüşmüş ve tüketimin bir parçası haline gelmiştir (Atkinson, 2003). Günümüzde Amerika'da 145 milyon üzerinde insan dövmelidir. Bunların birçoğunun bedeninde birden fazla dövme bulunmaktadır. Dövmenin 2030 yılına kadar 4 milyar dolarlık bir sektörel büyüklüğe ulaşması beklenmektedir (Forbes, 2023). Ülkemiz açısından dövmenin yaygınlığına ilişkin veri bulunmamaktadır. Ancak dövmeli kişi sayısındaki artış dikkatlerden kaçmamaktadır. Dolayısıyla dövmenin küresel ve yerel anlamda yaygınlaşan bir tüketim ürünü olduğunu söylemek mümkündür.

Dövmeyle ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak bizim odak noktamızda yer alan çalışmalardan birkaçına burada değinilecektir.

Dövmenin bir tüketim ürünü olduğu ve tüketim kültürü bağlamında değerlendirilebileceği (Kjeldgaard ve Bengtsson, 2005) ifade edilmiştir. Benzer şekilde dövmenin bir tüketici davranışı olduğunu dolayısıyla Tüketici Davranışı Teorisi ekseninde daha iyi anlaşılabilirliğini iddia edilmektedir (Follett, 2009). Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin dövme eylemi üzerine odaklanan bir çalışma da mevcuttur (Kosut, 2000). Türkçe literatür incelendiğinde dövmeyle ilgili çok değerli çalışmaların bulunmasına rağmen bu sayının ve çeşitliliğin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Dövmeye ilişkin ilk göze çarpan Türkçe çalışmalar Anadolu'da karşılaşılan dövmelere ilişkin yapılan araştırmalardır (Akalin, 2019; Begiç, 2020; Kiliç Karatay, 2018; Temel vd., 2016). Bunun yanında popüler dövme araştırmasına da rastlanılmıştır (Ertan, 2015). Üniversite öğrencileri bağlamında değerlendirildiğinde dövme pratiğiyle ilgili sağlık bilimleri alanında öğrencilerin dövmeyle ilgili bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik bir araştırma bulunmaktadır (Umar vd., 2013). İlgili literatür incelendiğinde üniversite öğrencilerinin dövme pratiklerine yönelik sosyolojik bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Küresel ve yerel düzeyde hızla yayıldığı kabul edilen toplumsal bir fenomenin anlaşılması önemli olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın literatürdeki boşluğun giderilmesinde mütevazı bir katkı yapması beklenmektedir.

Bu çalışmada ilgili literatürdeki boşluk göz önünde bulundurularak üniversite öğrencilerinin dövme eylemleri üzerine sosyolojik bir saha araştırması yapılmıştır. Çalışmada Türkçe literatürde ilk olarak Çoklu Yüzey Yöntemi (Facet Methodology) olarak tercüme edebileceğimiz yeni bir nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin temel amacı toplanan verileri bir elmas yüzeyi gibi işleyerek toplumsal gerçekliğin bu yüzeylerden yansımaları sağlamaktır (Mason, 2011). Bu amaçla 8'i kız 12'si erkek toplam 20 üniversite öğrencisi ile mülakat yapılmış ve görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Bu sayıya yakın kişiyle de araştırma dönemi boyunca sohbet etme imkânı olmuştur. Bu görüşmeler saha ve gözlem notları olarak aktarılmıştır. Elde edilen veriler incelendiğinde 4 ana yüzeyin belirginleştiği fark edilmiştir. Bu yüzeyler dövme süreci, kitle kültürü, bakışın nesnesi olmak ve kimliklenmedir. Söz konusu yüzeylerin birbiriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda

bireylerin dövme kararı almada çevresel faktörlerin çok etkili olduğu görülmüştür. Bireylerin kararlarında popüler figürlerin, sosyal medyanın ve üretilen moda algısının başat rol oynadığı söylenebilir. Dövme yaptırma eyleminde “ötekinin” bakışının önemli olduğu ve dövmenin bireyin kimlik oluşumunda etkili olduğu görülmüştür. Bu anlamda üniversite öğrencilerinin dövme eylemlerinde toplumsal yönün oldukça güçlü olduğunu söylemek mümkündür.

Kavramsal Çerçeve

Dövme

Günümüzdeki dövmenin İngilizcedeki kelime karşılığı konusunda iki farklı görüş vardır. Bunlardan ilki Polinezya yerlilerinden Tahiti dilindeki “ta- tu” kelimesinden geldiğidir. “Ta” kelimesi kenarları keskin kemik parçasıdır ya da vurmak anlamına gelmektedir. Mürekkebi kemik parçasıyla deriye vurmak olarak tanımlayanlar, İngilizcedeki “tattoo” kelimesinin buradan geldiğini iddia etmektedir. İkinci görüş ise yine Tahiti dilindeki “tatau” kelimesine işaret etmektedir. Kelimenin anlamı “bir şeyi işaretlemek” demektir (Pesapane vd., 2014). Her iki görüşün de ortak noktası günümüzdeki dövme anlamına gelen kelimenin Polinezya yerlilerinden geldiğini göstermektedir. Bu durum modern dövmenin yakın kökenleri hakkında da fikir vermesi açısından önemlidir.

Çağdaş anlamıyla dövme 18. yüzyılda İngiliz kâşif ve sömürgeci Kaptan James Cook tarafından Avrupa’ya getirilmiştir. Ancak arkeolojik bulgular dövmenin tarihinin çok eskilere dayandığını göstermektedir. 1990’lı yıllara kadar en eski dövme, M.Ö. 2000’lere tarihlenen Mısırlı bir dansçı mumyasına aitti. Ancak giriş bölümünde de bahsedildiği gibi 1991 yılında Avusturya- İtalya sınırındaki Alplerde bulunan ve bulunduğu bölgeye nispetle Ötzi adı verilen bir ceset, dövmenin tarihini M.Ö. 3300- 3100 tarihlerine kadar götürmüştür. Bunun nedeni bulunan cesedin beş bin yılı aşkın süredir buzların içinde bozulmadan kalmış olması ve vücudunda dövme bulunmasıdır. Bu keşif dövmenin tarihinin sanılanın aksine çok daha eskilere gittiğini göstermiştir (DeMello, 2007).

Antik Yunan ve Roma'da da dövmelemlerle karşılaşmaktadır. Bu dönemde yapılan dövmelemler genel olarak suçluları, köleleri, gladyatörleri işaretlemek için kullanılmıştır (Caplan, 1997; Jones, 1987). Burada dövme, bir tür damga olarak görülmüştür. Anadolu'da günümüzde azalmakla birlikte geleneksel dövmelemlerle karşılaşmaktadır. Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde kadınların ellerine ve yüzlerine dövme yaptıkları bilinmektedir. Bu dövmelemlerin büyüden, sihirden ve hastalıklardan korunma; aşiret bağılığı, kabile üyeliğı ya da güzelleşme gibi amaçlarla yapıldığı görülmektedir (Akalin, 2019; Begiç, 2020).

Uzakdoğı, Ortadoğı, Afrika ve Pasifik'e kadar birçok bölgede dövme izlerine rastlanması (Çerikan & Alanko, 2016), dövmenin hem zaman hem de bölge bakımından çok geniş bir alana yayıldığını göstermektedir. Dövme kullanımının genel amacı da hemen hemen tüm bölgelerde benzerlik göstermektedir. Yiğitlik, büyü, kötülüklerden korunma, kabile üyeliğı, güzelleşme genel olarak dövmenin yüklendiğı geleneksel anlamlardır (Atkinson, 2004; Blanchard, 1991; Ruiz, A., 2001; Tassie, G. J., 2003).

Günümüzdeki anlamıyla dövme, yaşanan toplumsal değışimin etkilerini taşıyarak gelişmiştir. Yukarıda bahsedildiğı gibi dövme pratiğinin çok eski tarihlere ve geniş coğrafyaya yayılması geleneksel dönemde herkesin dövmeli olduğı anlamına gelmemektedir. Dövmenin birçok kültürde lokal olarak varlığına işaret edilebilir. Yaşadığımız dönem itibariyle yaygınlaşan dövme, çok daha farklı dinamikler taşımaktadır (Ruiz, 2001; Tassie, 2003). Modern anlamda dövme 18. yüzyılda denizciler vasıtasıyla Polinezya'dan Avrupa'ya taşınmıştır (DeMello, M., 2007).

19. Yüzyıla gelindiğinde dövme çılgınlığı başlamıştır. Amerikan İç Savaşı sırasında birçok askere dövme yapılmıştır. Bunun yanında işçiler, serseriler, fahişeler gibi toplumsal alt sınıflar dövmeyle anılır hale gelmiştir. 1880'lere gelindiğinde sosyete sınıfı dövmeyle tanışmış, birçok sosyetik toplantıda dövmelemler görünecek şekilde kıyafetler tercih edilmiştir (Parry, 1999; Scutt ve Gotch, 1974). 1891 yılında dövme açısından devrim sayılabilecek bir gelişme yaşanmıştır. Bu tarihe kadar dövme,

Polinezyalılarından öğrenilen ilkel sayılabilecek tekniklerde yapılmıştır. Ancak Samuel O'Reilly adında bir yatırımcının otomatik dövme makinesi için patent almasıyla birlikte dövme, daha da yaygınlaşmıştır. Dövmenin kendisi bir piyasaya dönüşmüş, dövme sanatçıları aranan kişiler haline gelmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasında dövme iyiden iyiye kitleselleşmiş, vatanseverlikle ilişkilendirilmiştir. Dövmenin bu dönemi “altın çağ” olarak tanımlanmaktadır. İkinci Dünya Savaşından sonra ise dövme tekrar düşüşe geçmiş, yine sapkınlıkla ilişkilendirilmiştir (DeMello, 2007; Fisher, 2002; Rosenthal, 2016; Rush, 2005).

1960'lar da Rock ve Hippi kültürü dövme yi sahiplenmiştir. 1980'lere kadar dövme bu alt kültürlerle anılmıştır. 1980'lerden sonra ise dövme alt sınıftan orta sınıfa doğru bir geçiş yapmıştır. Bu dönemde dövme kampanyaları düzenlenmiş, orta sınıf dövme yapmaya teşvik edilmiştir. 21. yüzyıla gelindiğinde ise dövme artık modanın, şöhret kültürünün, müzik türlerinin, tüketimin vazgeçilmez bir unsuruna dönüşmüştür (Atkinson, 2003). Söz konusu kampanyalar ve pazarlama stratejileri işe yarayanmış, dövme kitlesel bir boyut kazanmıştır. Günümüzde Amerikalıların 1/3'ü dövmelidir ve bu sayı 145 milyondan fazla kişi anlamına gelmektedir. Sektör her yıl katlanarak büyürken 2030 yılında 4 milyar dolarlık bir hacme ulaşması beklenmektedir (Forbes, 2023). Söz konusu sayı ve oranlar sektörün büyüklüğü hakkında fikir vermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu anlamda dövmenin çağımızda tüketimin bir konusu olduğu söylemek mümkündür.

Dövme ve Tüketim Kültürü

Dövmenin 19. yüzyılda yaygınlaşması bir tesadüf olarak görülmemelidir. Çünkü beden yaşanan toplumun değerleri, gelenekleri, yaşam tarzları ve ideolojisiyle yakından ilişkilidir. Bir anlamda beden, toplumsal ve kültürel bir üründür. Söz konusu yüzyıl beden keşfedildiği ve görünüşlerin kutsanmaya başladığı bir döneme işaret etmektedir. Dolayısıyla bedene yönelen ilginin temelinde toplumsal değişimin yattığını söylemek mümkündür (Vigarello, 2013; Silverman, 1996; Berger, 2008; Baudrillard, 2016).

Yaşadığımız çağın en bilinen özelliklerinden biri de tüketimdir. Yaşadığımız toplum çoğu zaman tüketim toplumu olarak adlandırılır. Beden, toplumsal bir ürün olarak kabul edilirse tüketim ve beden arasında ciddi bir ilişkinin varlığı anlaşılacaktır. Bu ilişki çoğu zaman beden yüzeyinde görülmektedir. Reklam ve tüketim kültürü bedeni kıyafetler altında gizlenmekten kurtararak, onu daha açık hale getirmektedir. Tenin daha görünür olması anlamına gelen bu kültür, bedenleri birer projeye dönüştürmektedir (Featherstone, 2000). Dolayısıyla bedeni süslemek, düzenlemek ve piyasaya uygun hale getirmek için birtakım uygulamalar gerekmektedir. Estetik ameliyatlar, body-fitness ve dövme gibi araçlar bedenin düzenlenmesinde sık tercih edilen kurtarıcılardır (Baudrillard, 2017; Oksanen ve Turtiainen, 2005; O'Neill, 2004).

Dövme tarihsel olarak geniş bir arka plana sahip olmasına rağmen günümüz toplumunda dövme, geleneksel dönemden farklı olarak dekoratif ve narsistik bir öğeye dönüşmüş; tüketim kültürünün bir parçası haline gelmiştir. 1990lar ve 2000lerle birlikte popüler filmler, şarkıcılar, ünlü kişiler dövmeli vücutlarını sergilemeye başlamışlardır. Bu sektörün oldukça karlı olduğu fark edilmesiyle birlikte, dövmeyi bir tüketim unsuru haline getiren pazarlama projesi başarılı olmuştur (Klesse, 2008). Günümüzde dövme suçluların, çete üyelerinin, uyuşturucu bağımlılarının, fahişelerin (Roberts ve Ryan, 2002), psikiyatri hastalarının (Ferguson-Rayport, Griffith ve Straus, 1955; Grumet, 1983) işareti olmaktan çıkmış ve dövmenin olumsuz anlamı ters çevrilerek tüm toplumsal katmanlara yayılmış ve tüketimin bir konusu haline gelmiştir (Follett, 2009; Turner, 1999).

Dövme ve tüketim arasındaki ilişkiyi inceleyen akademik çalışmalar yayımlanmıştır. Kjeldgaard ve Bengtsson (2005), bireylerin dövme tercihlerini ve dövmeye yükledikleri anlamları tüketim teorisi ekseninde incelemiştir. Follett (2009) dövmeyi doğrudan bir tüketim unsuru olarak ele alan bir doktora tezi çalışması yapmıştır. Bir saha araştırmasına dayanan tezin teorik çerçevesi Tüketici Davranışı Teorisine (Consumer Culture Theory/CCT) dayanmaktadır. Bireylerin dövme pratiğinde bulunmalarının tüketici davranışıyla açıklanabileceğini iddia etmektedir.

Daha açık ifadeyle dövme bir tüketim kültürü unsurudur. Bireyler her ne kadar bireysel tercihmiş gibi davransa da dövme fenomeninin arkasında tüketici davranışı motivasyonu yatmaktadır (Follett, 2009). Kosut (2000), dövmeli üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmada dövme, kimlik ve toplum arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre birey dövme vasıtasıyla kimlik kazandığını düşünmekte, benliğini topluma karşı daha görünür hale getirmektedir. Bu da bir tüketim ürününün benlik ve kimlik üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemli kabul edilmektedir (Kosut, 2000). Türkçe literatürde de dövmeyle ilgili değerli çalışmalar bulunmaktadır. Ertan (2015), doktora tezi çalışmasında dövmeyi bir anlam üretme aracı olarak tanımlamıştır. Dövmenin çok farklı toplumsal yönlerini incelediği çalışmada, kültürel kabulden geleneksel değerlerin dövmeye bakışına kadar dövmenin birçok boyutunu ele almıştır (Ertan, 2015). Bunun yanında Temel vd. (2016) dövme ve piercing yaptıran bireylere yönelik çalışmaları vardır. Bu çalışma sonucunda dövme ve piercing yaptıranların genel sağlık algısının düşük olduğu bulunmuştur. Güncel dövme çalışmalarının yanında dövmenin tarihsel boyutunu ve geleneksel Anadolu dövmelerini inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Akalın'ın (2019) Şanlıurfa- Harran bölgesi üzerine yaptığı araştırmada geleneksel dövme sembolleri ve anlamlarını incelemiştir. Bir diğer geleneksel dövme çalışması Begiç (2020) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada Mardin bölgesi yerel dövme motifleri incelenmiş, elde edilen veriler eski Türk geleneklerinde var olduğu düşünülen dövme şekilleriyle karşılaştırılmıştır. Araştırma sonunda Mardin yöresi dövme sembolleri ve anlamlarının, eski Türk dövmeleriyle önemli ölçüde benzeştiği görülmüştür. Bu çalışmalara benzer şekilde Kılıç Karatay (2018) tarafından Aksaray dövme geleneğinin incelediği görülmüştür. Üniversite öğrencilerinin dövme pratiklerine ilişkin ise Umar ve arkadaşlarının (2013) çalışması bulunmaktadır. Bu çalışma sağlık bilimleri alanında yapılmış olup öğrencilerin dövme konusundaki bilgi, tutum ve davranışlarını incelemiştir. Türkçe literatür incelendiğinde üniversite öğrencilerinin dövme eylemlerinin incelendiği sosyolojik bir araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın literatürdeki boşluğu doldurmada mütevazı bir katkı yapması umulmaktadır.

Yöntem

Kabul edildiği üzere beden en temel varoluşsal zeminimizi oluşturmaktadır. Bu anlamda bedene yapılacak herhangi bir müdahale, doğal olarak varoluşa yapılan bir müdahale olacaktır. Dolayısıyla dövmenin bedene kalıcı bir müdahale olması, dövme fenomeninin çok farklı yüzeyleri ve derinlikleri olduğu anlamına gelebilmektedir. Bu noktadan hareketle çalışmada tercih edilecek yöntemin, söz konusu yüzeyleri açığa çıkarabilecek aynı zamanda da mümkün olduğu kadar derinliği sağlayabilecek bir yönteminin olması gerekmektedir. Bu nedenle çalışmamızda henüz oldukça yeni sayılabilecek Çoklu Yüzey yöntemi (Mason, 2011) (Facet Methodology) tercih edilmiştir. Çoklu Yüzey yöntemi, yüzeylerin işleyişi bakımından elmasa benzetilmektedir. Elmasta bulunan yüzeylerin ışığı kırması, yoğunlaştırması, derinlik ve parlaklık oluşturmaktadır. Her yüzey ışığı kendi biçimine göre yansıtmaktadır. Bazen en küçük yüzey, ışığı en yoğun ve parlak biçimde yansıtabilmektedir (Mason, 2011).

Araştırılmak istenen olgu, elmas yüzeyinden yansıyan ışıklar gibi farklı biçimlerde görülebilir. Bu çoklu perspektif araştırmacıya daha önce gördüğü ve bildiği bir fenomenin derinlemesine anlaşılması adına bir takım yön setleri verir. Bu setler aracılığıyla farklı görme biçimleri elde eden araştırmacı, daha zengin çıkarımlara ulaşabilmektedir (Mason, 2011). Yöntem yeni sayılmakla birlikte literatürde kabul görmüş ve çalışmalar yapılmıştır (Moraes vd., 2024; Muir, 2022). Ancak Türkçe literatürde söz konusu yönteme ilişkin içerik ve çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla çalışmamızın Çoklu Yüzey Yönteminin kullanıldığı ilk Türkçe çalışma olduğunu söylemek mümkündür.

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak kartopu tekniği kullanılmıştır (Creswell, 2018). Dövmesi olduğu görülen öğrenciler diğer katılımcılara ulaşmada kolaylık sağlamıştır. Örneklem grubu dövmesi olan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Eskişehir’de bulunan Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Eskişehir Teknik Üniversitesi olmak üzere üç üniversiteden öğrenciler araştırmaya dahil

edilmiştir. Yarı yapılandırılmış kılavuz aracılığıyla toplamda 20 öğrenciyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Kılavuzda yaş, cinsiyet, gelir durumu gibi tanımlayıcı bilgiler; dövmenin anlamı, dövme yaptırma motivasyonu, dövme öncesi ve sonrası beden algısı, çevresel şartlar ve tepkiler, ideal dövme şekilleri gibi beden, dövme ve toplum ilişkisini anlamaya yönelik sorular yer almaktadır. Görüşmeler sırasında ses kaydı alınmış ve bu kayıtlar metne aktarılarak analiz edilmiştir. Bunun yanında birçok kişi ile sohbet tarzında görüşmeler yapılmıştır. Bu kayıtsız görüşmeler gözlem ve saha notlarına dahil edilerek veri olarak kaydedilmiştir. Elde edilen veriler analiz edilerek yüzeyle ulaşılmış, bu yüzeyle sonuç kısmında ilgili literatürle tartışılmıştır.

Araştırmanın güvenilirlik ve geçerliğini sağlamak adına nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan birtakım araçlar uygulanmıştır. Güvenirliğin sağlanması için öncelikle görüşülen kişi sayısı arttırılmıştır. İlk görüşmelerde verinin kendisini tekrar etmesine rağmen görüşmeler sürdürülmüş farklı bakış açılarının gelebileceği ihtimali göz ardı edilmemiştir. Kayıt altına alınan görüşmecilere yakın sayıda kişilerle de saha gözlemleri sırasında görüşülmüş, kayıtlarda elde edilen verilere benzer sonuçlar alınmıştır. Görüşmelerin yanında saha gözlemleri veri olarak alınmıştır. Araştırma yapılan süre boyunca gözlem yapılmış ve saha notları tutulmuştur. Veri kaynaklarının bu şekilde çeşitlendirilmesiyle güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Geçerlik bir diğer adıyla inandırıcılık için ise mülakat yapan kişiler değiştirilmiştir (Creswell, 2018). Bir kişi görüşme yapmamış, farklı bir kişinin de katılımcılarla görüşme yapması istenmiş ve bu görüşmeler izleyerek araştırmacı kendi konumunu gözden geçirmiştir. Katılımcıların ifadelerinin bir kısmı bulgular kısmında doğrudan verilmiştir. Bu yöntem de geçerliği sağlamak amacıyla uygulanmıştır (Creswell, 2018). Dolayısıyla bu çalışmada güvenilirlik ve geçerliğin sağlanması adına nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan birçok stratejiye yer verilmiştir.

Bulgular

Eskişehir’de Anadolu Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Eskişehir Teknik Üniversitesi olmak üzere 3 üniversite vardır. Çalışmaya bu 3 üniversitede okuyan öğrenciler dahil edilmiştir. Diş hekimliğinden spor bilimlerine, hukuktan mimarlığa kadar birçok bölümden katılımcı ile görüşülmüştür. Bu sayede veri zenginliğinin artırılması hedeflenmiştir.

Katılımcıların cinsiyet dağılımı 8 kız, 12 erkek öğrencidir. Sahada da dövme erkeklerin sayısının kızlardan daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Örneklem de erkek sayısının kızlardan fazla olacağı şekilde oluşmuştur. Dolayısıyla erkeklerin dövme yaptırma konusunda daha cesur olduğunu söylemek mümkündür.

Katılımcıların sınıfsal durumlarına bakıldığında hemen hemen aynı sınıfsal özellikleri gösterdikleri söylenebilir. Örneklem içinde çok üst düzey gelir grubu ya da çok alt düzey gelir grubu bulunmamaktadır. Bunun yanında çalışan öğrenciler ve çalışmayan öğrenciler arasında aylık harcama noktasında bir dizi farklılık da oluşmaktadır. Ancak bunun sınıfsal düzeyde bir farklılık olduğunu söylemek zordur.

Üniversite, fakülte ve bölüm farkının öğrencilerin dövme yönelik tutum ve davranışlarında bariz olacağı düşünülen bir fark gözlemlenmiştir. Ancak spor bilimlerinde okuyan öğrencilerle diğer bölümlerdeki öğrenciler arasında bir dizi farklılık da gözlemlenmiştir. Sporcu olan ve spor bilimlerinde okuyan öğrencilerin dövmelemlerini daha estetik hale getirmeleri diğer bölümlere göre daha mümkündür. Örneğin bir atletizm sporcusu bacağına yaptırdığı dövmeden sporcunun olmayanlara göre daha fazla tatmin olmaktadır. Bir sporcunun dövme yaptırdığı vücut bölgesi için ekstra spor yapma imkânı bulabilmektedir. Bu da spor bilimleri öğrencisinin dövmeyle olan ilişkisini diğer bölümlere kıyasla değiştirebilmektedir. Bu anlamda bölümler arası çok bir fark gözlemlenmezken sporcular da bu durumun bir miktar değiştiğini söylemek mümkündür.

Katılımcılara ilişkin genel özellikler bu şekilde sıralanabilir. Diğer yandan katılımcılarla yapılan görüşmeler ve saha notlarından oluşan veri setinden 4 yüzey elde edilmiştir. Bu yüzeyler dövme süreci, kitle kültürü, bakışın nesnesi olmak, kimliklenme olarak sıralanmıştır. Yüzeylerin ilişkili ve uyumlu olduğu görülmüştür.

Dövme Süreci

İlk olarak zihin dövme sürecine hazırlanmaktadır. Genelde bu üniversite sürecinde gerçekleşmektedir. Verilen cevapların çoğu “çevremde gördüm, herkeste vardı, sosyal medyadan gördüm, ünlülerde gördüm” şeklindedir. Dövmeye ilişkin bu farkındalık bir süre sonra kendi bedeni üzerindeki hayalleri de etkileme, “Dövme yaptırsam acaba nasıl olur?” sorusu dövmeye ilgilenim düzeyini arttırmaktadır. Beden yüzeyine sonradan çıkarılması neredeyse mümkün olmayan bir şey ekleme kararı çoğu zaman kolay alınmamaktadır. Birçok tereddüt yaşandıktan sonra nihayet karar aşamasına gelinmekte ve ilk dövme yaptırılmaktadır. Yapılan dövmelerin çoğunluğu sosyal medyadan seçilmekte ya da ünlülerin dövmeleri taklit edilmektedir.

Sosyal medya dövme yaptırmada çok güçlü bir etkiye sahiptir. Dövme kararından önce ve sonra sosyal medya çok ciddi bir etken olarak gö-

rülmektedir. Katılımcılar ilk olarak sosyal medyada dövme maruz kalmaktadırlar. Bir kez dövmeyle ilgili arama yapıldığında, sosyal medya algoritması devreye girmekte; birbirinden farklı renkte ve çeşitte dövme bireylerin gözlerinin önüne gelmektedir. Yavaş yavaş gözleri dövme bedene alışmakta ve bir estetik duygusu bu tanışıklığa eşlik etmektedir. Bireyler çoğu zaman hiçbir anlamı olmamasına rağmen sosyal medyada görünüşünden dolayı dövme tercihinde bulunmaktadırlar. Katılımcıların tamamı dövme bir kısmını ya da tamamını sosyal medyadan beğendiklerini belirtmişlerdir.

K2: “Hepsinin yok şu an 3 tane dövmem var. İki tane si sadece Pinterest’te (sosyal medya) gezerken hoşuma gitti bunu bedenimde görmek istedim öyle yaptır-dım.... .. Sosyal medyanın etkisi çok oluyor”.

Dövme beğenmede ve vücuda işlemede etkili olan sosyal medya, sonrasında dövmenin görücüye çıkarılmasında da en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler, sosyal medya görüntülerinde dövmele-rinin görüneceği şekilde hareket ettiklerini belirtmişlerdir.

Dövme kararının alınmasında üniversite hayatı önemli bir etkiye sahiptir. Üniversite ve dövme arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. İlk olarak bireyler üniversiteye geldiklerinde aile ve yakın çevre denetiminden önemli ölçüde uzaklaşmaktadır. Bu uzaklaşma kendisini daha özgür hissetme duygusuyla beraber gelişmektedir. İkinci olarak üniversitede dövme sayısının artışı gözlemlenmektedirler. Kendisi gibi birçok insan aileden uzaklaşarak, daha rahat karar alacakları bir ortama kavuşmuşlardır. Üçüncü olarak dövme arkadaşlar, dövme olmayanları motive etmektedirler. Dövme sayısının artışı karar almayı kolaylaştıran unsurlardandır.

K5: “Böyle bir ortamda yapardım. Ortamdan kastım arkadaşlarımda hepsinde dövme var neredeyse. Ortam-

da soruluyor sohbeti açılıyor bende de var demek hoşuma gidiyor. Ondan dolayı yapardım büyük ihtimalle”

K4: “Okul etkili oldu gerçekten de ilk dövmemi 18 yaşında yaptırdım üniversitedeyken devamı geldi.”.

Aileler çoğunlukla dövmeye karşı durmaktadırlar. İfadelerden anlaşıldığı üzere bu karşı çıkışın nedeni çoğunlukla dövmenin kültürel olarak kötü görünmesidir. İkinci olarak ise bedene verdiği zarar aileleri endişelendirmektedir.

K7: “Annemle bunun tartışmasını çok yaşamıştık. Abimde de dövme var. Annem abimle çok tartışmıştı neden yaptırıyorsun kirletiyorsun günah diye haram falan bedeniniz çürüyor diye çok tartıştık.”

K13: “Kesinlikle ailemin yanında olsaydım dövme yaptırmazdım. Çünkü ailemden uzaklaştığımda düşüncelerim değişiyor”.

Dövme süreci bireyin dövme ve dövmele kişilere yoğun bir biçimde maruz kalması neticesinde zihinsel bir kararla kendini göstermektedir. Dövmenin olumlu yönde zihne işlenmesinin ardından kişi, dövme için çevresel şartların uygun olmasını beklemektedir. Aile ve yakın çevre ortamından uzak üniversite hayatı, dövme için gerekli olan çevresel şartları oluşturmaktadır. Üniversitedeki arkadaş çevresinin, ünlülerin, magazin yıldızlarının, sosyal medya fenomenlerinin vs. dövmele olması bireyi dövmeye yaklaştıran önemli unsurlardandır. Sonuç olarak birey maruz kaldığı dövme göstergelerini içsel ve çevresel şartların olgunlaşmasıyla birlikte kendi bedenine işletmektedir. Bu işlem çoğu zaman artarak devam etmektedir.

Katılımcıların iki kişi hariç diğerlerinin birden fazla dövmesi vardır. Tek dövmesi olan iki kişi de öğretmen olarak atandıktan sonra yeni dövmele yaptıracaklarını söylediler. Bu da ilk yapılan dövmenin bir sonraki dövme tüketimine zemin hazırladığını göstermektedir. Dövme bir kez

yaptırıldığında gerisi gelen, nihayete ermeyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların tamamı tek dövmeyle yetinemediklerini, bunun bir tür bağımlılık olduğunu ifade etmişlerdir.

K1: “Zaten ilkinin yapınca devamı geldi saç boyatmak gibi hastalığa dönüştü. Bir tane yapınca artık o istek hep oluyor hep yaptırmak istiyorsun”

K2: “Bunu yaptırmışken boş kalmasın vücudum diye bağımlılık yapıyor. Çünkü ilk adımı atınca sürekli yaptırmak istiyorsun dövme birkaç tane daha daha yapmayı düşünüyorum”.

Beden, dövme yaptırılacak yer ve yaptırılmayacak yer olarak parçalara ayrılmaktadır. Vücutta dövme olmayan yer “boşluk” olarak kabul edilmektedir. Bu boşluk dövmeyle dolu olmasa dahi her zaman oranın dolması gerektiği düşüncesi zihni meşgul etmektedir.

K8: “Ben ilk yaptığım döneme gitsem yaptırmam ilk adımı attıktan sonra zaten devamı geliyor dönülmez bir yol gibi şu an 2 dövmemin arası boşluk olduğu için oraya bir tane daha yaptırmayı düşünüyorum”.

Dövmenin oluşturduğu estetik duygusu ve kimlik arayışı, daha çok dövme yaptırmayı da beraberinde getirmektedir. Birey öncelikle anlamsız ya da çok basit anlamı olduğunu düşündüğü bir dövme bedenine işlerken, ilerleyen dönemlerde daha estetik olduğunu düşündüğü dövmele karşılaşmaktadır. Mevcut dövmenin estetik duygusu eskirken yeni dövmele bu duygu tekrar alevlenmektedir.

K9: “İleriki zamanlarda da tekrardan yaptıracam. Çünkü beni temsil ediyorlar çok güzel duruyor estetik duruyor kişi kendisine yakıştırdığında daha çok yapmak istiyor”.

Dövme bir tüketim ürünü olmasına rağmen kalıcı olması nedeniyle kullanıp atılmamak gibi bir paradoks taşımaktadır. En çok beğenilen ve anlamlı olduğu düşünülen bir figür, yazı, resim, işaret dahi bir süre sonra bireyde sıkılma duygusu oluşturmaktadır. Birey mevcut dövmesine bakarken devamlı olarak yeni bir dövmenin hayalini kurmaktadır. Dövmeyle ilgilenme süreci artmaktadır. Yaptığımız saha gözlemlerinde görüştüğümüz bir kişi kolunu dövmeyle kaplattırmıştı. Bu kaplamanın bir anlamı olup olmadığını sorduğumuzda herhangi bir anlam için yaptırmadığını “öylesine” ifadesiyle bize iletmiştir. Dolayısıyla dövmeyle yönelik bir tür aşermenin var olduğunu söylemek mümkündür. Bu arzuda üretilen kültürün etkisi doğrudan görülmektedir.

Kitle Kültürü

Katılımcılar dövmeyle çevre, sosyal medya, televizyon gibi kitle iletişim araçları aracılığıyla tanışmaktadır. Televizyonda, sosyal medyada, spor camiasında görülen dövmeli yıldızlar dövme kararı almada oldukça etkili olabilmektedir. Ünlü olarak gördükleri birinin dövmeli olması, bireyleri dövme konusunda ciddi anlamda motive etmektedir.

K4: “Önceden de yaptırmak istiyordum oyunculara televizyonda görerek”

K5: “Davin Johnson adlı biri vardı o da vücut geliştirme sporuyla ilgileniyordu. Ben de o aralar spora başladığımda onun dövmeleri çok ilgimi çekti. İlk dövmemi de o yüzden sırtıma yaptım”

K17: “Neymar idollerimden bir futbolcuymuştu. Kendisini çok severim. Uzun süre futbolla ilgilendim benim için anlamlı olan şeyleri vücuduma kazımak benim için hoş bir şey”.

Yapılan dövmelerin çoğunlukla popüler şekiller ve ifadelerdir. “Beni sadece Tanrı yargılar” gibi sözler ya da sırta yaptırılan melek kanadı adı verilen şekiller bunlara örnektir. Diğer yandan sadece görünüşü için ya-

pılan birçok dövme bulunmaktadır. Bireyler bu dövmeleri çevrelerinde görüp sosyal medyadan araştırmaktadırlar. Bu anlamda dövmelerin şekli ve içeriği konusunda yaygın kullanımın etkisinin büyük oluğu söylenebilir.

K8: “Ondan sonra sırtımda pusula var. Pusulanın anlamı da yer yön falan gösteriyor. Aslında daha çok şeklini sevip yaptırdım”.

Kitle kültürüne uymuş olmak bireylerde güven hissi ve estetik duygusu oluştururken diğer yandan aynılaştırmış olmak da rahatsız edici bir durum oluşturmaktadır. Birey popüler dövmeleri beğeniyor ve bunu kendi bedenine de işlettiriyor. Ancak dövmesizlerden farklı olmak için yaptırdığı dövme, kendisini aynı dövmeyi yaptıran birçok kişiyle aynılaştırıyor. Neticede farklı olmak üzere çıkılan yol bir aynılık üretiyor.

K9: “İlk başlarda vücuduma kazıdığım zaman gerek var mıydı diye düşündüm. Sonradan alıştım ama pişman oldum bir tanesini yaptırmaktan. Çünkü çok popüler oldu herkeste olmaya başladı. Sildirmeyi bile düşünüyorum”.

Katılımcıların bir kısmı daha açık sözlü olarak dövmelerin anlamının değil görünüşünün önemli olduğunu vurgulamışlardır. Amaç güzel görüldüğü düşünülen bir simgenin bedeni daha güzel göstermesidir. İçeriğin görünüş karşısındaki önemi çok düşük düzeyde kalmaktadır.

K14: “Aslında çoğunun hikayesi yok. Tamamıyla beğenip hoşuma gitmesiyle alakası var. Çoğunun şekli hoşuma gitti”.

K18: “Yani özel olarak pek bir şey ifade ettiğini söyleyemem. Sonuçta dışardan görüp beğenip yaptırdığım bir şey”.

Çevreye uymak, kitleye uyum sağlamak dövmeyle ilgili en önemli motivasyonların başında gelmektedir. Bireyler özellikle sosyal medya ve çevreden gördükleri dövmeleri, yine çevreye uymak adına yaptırmaktadırlar. Kitle, bireyi bir şekilde kuşatmaktadır.

K16: “Hikaye şu bu modern çağ ayak uydurmak için gibi bir şey oldu. Benim için internet ürünü bir şeydi zaten sosyal medyadan görüp beğendiğim bir şeydi”.

K18: “Yani açıkçası göstermek için yaptırdım modern çağa ayak uydurma gibi bir şey. Bu da beni mutlu ediyor daha iyi hissettiriyor”

Veri toplama sürecinde geleneksel ve modern dövme karşılaştırma şansı olmuştur. Katılımcılardan ikisi geleneksel dövmelerin yapıldığı Anadolu şehirlerinden Eskişehir’e gelen öğrencilerdir. Bu katılımcıların dövmeyle ilişkin algısı ve geldikleri yörenin dövme yaklaşımı geleneksel ve modern dövme arasındaki farklılığı göstermiştir. Katılımcılardan biri kendi memleketinde ve ailesinde geleneksel dövmelere sahip yaşlılar olduğunu ifade etmektedir. Buradan cesaretle kitle kültürüne uygun modern dövmeler yaptırmıştır. Ancak ailesinden ciddi tepki gördüğünü belirtmiştir. Modern dövme serserilikle ilişkilendirilirken geleneksel dövme yerel kültürle meşrulaştırılmaktadır. Bu anlamda geleneksel dövmenin anlamıyla modern dövmenin anlamının aynı olmadığını söylemek mümkündür.

K19: “Annem çakal mısın sahipsiz misin böyle şeyler yaptırdın dediler. Nennemde de var dedim. Onların ayrı dedi. Modern şekilde yapınca farklı oluyor onların gözünde”.

Bireyin dövme kararı almasında, dövme seçiminde, bedenine işletmesinde ve onu sergilemesinde kitle kültürünün etkisinin oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Birey küresel kitle kültürünün etkisini, bedeni üzerinde sergilemektedir. Bir anlamıyla beden, kitle kültürünün nesnesi durumuna gelebilmektedir.

Bakışın Nesnesi Olmak

Birey dövme yaptırmadan önce bedeni hakkındaki görüşleri ve algısı dövmeye uygun şekilde değişmektedir. Modern dönem ve kitle kültürünün bu algıyı şekillendirmedeki etkisinin başat rolde olduğunu söylemek mümkündür. Kişi bedeni aracılığıyla toplumda var olmak istemektedir. Ruhsal olarak çekemeyeceği ya da ilk bakışta fark edilmesi mümkün olmayacak taraflar yerine, hemen fark edilecek bölümler bakışın önüne sunulmaktadır. Birey anonim hale geldiği kitle içinde, bakışları üzerinde toplayarak varlığının farkına varılmasını amaçlamaktadır.

K1: “Ya onun etkisi oldu olmadı diyemem. Çünkü hani insanlar bakınca demek ki dövmelere bakıyorlar merak ediyorlar merak uyandırıyorum ne yazmış ne yaptırmış diye. İnsanların hakkımda düşünmesi yorum yapması hoşuma gidiyor”.

Bireyin arzu ettiği bakış, “ötekinin” onaylayıcı bakışıdır. Birey bu bakışı elde ettiği anda ötekinin arzularını yerine getirmiş olma duygusuyla kendisini daha özgüvenli hissetmektedir. Bu hissin oluşmasında iktidara yakın olmanın verdiği güvenin yattığını söylemek mümkündür. Tüketim iktidarı bedenine dövmeli olarak daha estetik duracağına karar verirken, insanların da çeşitli yollarla bu konuda rızasını üretmektedir. Bireyler de özgüven sağlamak adına bu kestirme yolu tercih etmektedirler. Yapılan görüşme ve gözlemlerde ortak noktalardan bir tanesi özgüven ifadesidir. Katılımcıların tamamı dövme sonrası kendilerini daha özgüvenli hissettiklerini ifade etmişlerdir.

K1. “Onun orda oluşu estetik duruşu beni daha da özgüvenli hissettiriyor o yüzden görünmesine özen gösteriyorum”

K9: “Tabii tabii özgüven geliyor. Dışarıdan gelen güzel yorumlar da özgüvenimi artırıyor. Gelecekteki dövmeleri de etkiliyor, gelecekteki dövmeleri de düşü-

nüyorum. Dışarıdakilerin düşünceleri benim için çok önemli”

K20: “İşte onlar beğendikçe ben de daha fazla göstermek istiyorum daha fazla insanların görüp beğenmesini istiyorum”.

Bireyin ötekinin bakışını çekmek adına bedeniyle kurduğu ilişkiyi bir nesneyle kurduğu ilişki düzeyine indirdiğini söylemek mümkündür. Dövme, bakışın nesnesi durumuna gelen bedenin daha estetik duruma gelmesi adına yapılan acılı bir işlemdir. Dakikada yüzlerce iğne darbisiyle beden yüzeyi delinmektedir. Bedenin uzuvlarına göre bu acı çok yüksek boyutlara ulaşabilmektedir. Örneğin kola yapılan bir dövmeyle göbeğe yapılan dövme aynı acıyı vermemektedir. Ancak arzu nesnesi olmayı amaçlamak, bu acıyı taşımayı önemli ölçüde kolaylaştırmaktadır.

K2: “İlk olarak dövme yaptırırken hissedilen acı geldi. Yani benim canım çok tatlıdır. Normalde acı eşiğim de düşüktür ama dövme yaptırdığım zaman belli başlı bölgeler çok can acıtıyor”.

Beden bir sermayeye dönüşüyor. Bedende estetik olduğu düşünülen yerlerin paylaşılmaması bir anlamda israf olarak görülmektedir. Bireyler için görünür olmak değil bedenin görünür olması ilk unsur olarak ortaya çıkıyor. Dövme yaptırdıktan sonra beden yüzeyi daha görünür hale gelmektedir. Özellikle dövmeli kısım ısrarla en çok gösterilen kısım haline dönüşmektedir. Görülmek, dövmenin birincil doğasını oluşturmaktadır.

K2: “Evet yaptırdım boşa gitmesin insanlarda görsün gösteriyorum yani fotoğraf çekinirken sağ taraftan poz vermeye özen gösteriyorum”

K5: “Daha iyi hissettiriyorum çevremdekileri özellikle dikkat ediyorum bakıyorlar mı diye. Sonuçta spor kıyafetleriyle daha görünür oluyor”

K4: “Dövmemi açıkçası 18 yaşında yaptırdığım zaman beni cool hissettiriyordu, havalı hissettiriyordu. Böyle insanların gözüne gözüne sokmaya çalışıyordum”

Dövme yaptırılmasının ardından kıyafet tercihleri de önemli ölçüde değişmektedir. Dövmeyi en fazla ve en uzun süre gösterecek kıyafetler tercih edilmektedir. Kıyafet tercihi bir süre sonra tamamen dövmeye göre yapılmaktadır. Bedenin kendisi de bir süre sonra dövmeye göre hazırlanıp, sunulmaktadır.

K9: “Dışarı çıkarken üstüne başına kombine dikkat edersin. Kombini de dövmenin göstermenin bir parçası oluyor. Yani bir gözlük takmak gibi bir kolye takmak gibi dövmeni öne çıkartmayı seviyorsun”.

Dövme aracılığıyla bedenin bakışın nesnesi olma sürecinin en önemli göstergelerinden biri dövmenin vücudun hangi bölgesine yapıldığıdır. Katılımcıların ortak görüşü ve bu çalışmanın da kilit “yüzeyini” oluşturan ifade “dövmeyi kendinin göremeyeceği beden bölgesine yaptırılması” tavsiyesidir. Katılımcıların kendi tavsiyeleri de dövme öncesi kendilerine yapılan tavsiye de bu şekildedir. Dövmeyi vücudunda taşıyan kişi değil ona bakan kişi görmelidir.

K2 “Genelde insanlardan aldığım cevap kendinin göremeyeceğin bir yere yap demeleri oldu”

K10: “Sıkılmayacağımdan emin olduğum şeyleri yaptırdım. Anısı olan şeyleri yaptırdım. Zaten çok görme-yeceğim bölgelere yaptırdım.”

K11: “Görünmeyen bir yer olması lazım ilk dövme, sıkılmasın diye”.

Katılımcılardan sporcu olanlar ya da body-fitness gibi düzenli spor yapanlar vardır. Bunlar dövmeleri genellikle vücutlarının daha iri bölgelerine, daha göze gelen alanlarına yaptırmaktadırlar. İleri düzeyde sadece

dövmenin daha estetik görünmesi adına vücudun dövme bölgesini daha çok geliştirmek istemektedirler. Bunun yanında sadece dövmenin daha iyi görünmesi için spora başlamayı düşünenler de bulunmaktadır.

K8 “Yani benim en sevdiğim dövmem sırtımdaki-
dir onu en güzel şekilde görünmesi için ekstra ekstra
sırt çalışıyorum Spor yapmasam büyük ihtimalle
yapmazdım spor salonunda takıldığım için spor yapan
insanlardan daha çok dövme görüyordum sırta olsun
omzuna olsun her zaman ilgimi çekmiştir”

K10: “Egzersiz yaparken sırtımı ve omuzumu eksik
bölge olduğunu fark ediyorum o bölgeleri biraz daha
toparlamam gerektiğini düşünüyorum çünkü dövmem
daha güzel görünür orada”

K11: “Fitnessa başlamayı düşünüyorum. Çünkü daha
dikkat çekici oluyor böyle şekil oluyor ya vücudun
daha hoş duruyor”.

Bireyin kitle kültürü aracılığıyla kendisine sunulan dövmeleri bedene işlerken, bir estetik duygusunun yanında, bedenini ötekinin bakışlarını çekecek bir yüzey olarak kurguladığını söylemek mümkündür. Birey ve bedeni arasındaki ilişkide ötekinin bakışının belirlediği ölçütlerin oldukça etkili olduğu göze çarpmaktadır. Kişinin bu bakışı çekmek adına bedenini nesneleştirirken, kimliğini de bunun üzerinden kurguladığı görülmektedir.

Kimliklenme

Beden bir anlam üretme aracı olarak görülmektedir. Bireyler bedenleri aracılığıyla anlam kazandıklarının, anlamın kimliği meydana getirdiğini, kimliğin ise kendilerini diğerlerinden farklılaştırdığını ileri sürmüşlerdir. Çeşitli cerrahi operasyonlar, spor ve dövme gibi bedene müdahale yöntemleri ile diğer bireylerden ayrıştırılmak, yeni bir kimlik oluşturmak istenmektedir. Bu inşa süreci bir taraftan “dövmeli” olmak gibi genel bir

kategoriye dahil olmakla gerçekleşirken diğer taraftan dövmenin şekli, anlamı ve yapıldığı yerle gerçekleşmektedir. Dolayısı ile dövme ve kimlik edinme arasında bir ilişki kurulmaktadır.

K2: “Tatilde fotoğraf çekinirken dvmemim görünmesini istiyorum yani plajdakilerin görmesini istiyorum... Vücudumda diğer insanlardan farklı bir şey var benim için bir anlam ifade ediyor yani kendi motivasyonum için yapıyorum bunu tamamen beni tatmin etmesi için. Tişört giyeceğime askılı giyiyorum gözüksün aynadan baktığımda kendimi daha güzel farklı göreyim”

Dövmelerin şekilleri, anlamları da kimlik edinme arzusu için kullanılabilir. Kadınların ve erkeklerin dövmeleri bu süreçte farklılaşabilmektedir. Dövmenin büyüklüğü, küçüklüğü, şekli, içeriği gibi birçok etken dövme ve kimlik arasında bir ilişki kurulmasını sağlamaktadır.

K3: “Kesinlikle mesela minimal yaptırın insanlar daha tatlı ve şirin durur. Dövmeleri kaba ve büyük yaptırınlar o mizacını belirler. Mesela ben çok dobra biriyim bacağıma yaptırdığım dövme de bununla ilgili”.

Dövmenin vücudun hangi kısmına yapıldığı önemli bir noktadır. nk dövmenin bedeninin yüz ve boyun gibi çok açık kısmına yapılması, kimlik inşa sürecini istenmeyen noktalara taşıyabilir. Genellikle gangsterler, suçlular, çete yeleri, uyuşturucu bağımlıları ile ilişkilendirilen bu dövme bölgeleri, niversite ğrencilerinin pek tercih etmedikleri bir kimliktir. Bu tür marđinal sayılan dövmelerin yapılmasının gelecek dönemde meslek hayatlarını olumsuz yönde etkileyeceğini düşünmektedirler. Bu nedenle dövme tercihlerini istedikleri zaman gösterip istedikleri zaman gizleyebilecekleri bölgelere yaptırmaktadırlar.

K2 “Koluma yaptırdım hep koluma yaptırıp devam etmek istiyorum. İleriye düşündüğüm için gömlek giydiğimde gözükmeyen bir bölgeye yapmak istiyorum st

koluma. Alt kolum tertemiz mülakata gittiğimde sorun olmasın diye çok gözüken yerlere yapmıyorum”

Dövmenin bu kadar yaygınlaşmış olması da katılımcıları rahatsız eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dövme yaptırarak diğerlerinden ayrılabilme ayrıcalığı, dövme yaptırılanların sayısının artması ile kaybolmaktadır. Dövmeli sayısının artışı beraberinde dövmeli olma kimliğini de ayrıcalıklı olma sınıfından çıkarmaktadır.

K12: “Çok fazla dövmesi olmayan insanların arasında olsaydım beni motive ederdi. Bu sıradan bir şey artık herkeste vardır dövme. Bir ayrıcalık katmıyor aslında şu an olmayana ayrıcalık katıyor”.

Katılımcılardan bazıları bir gruba ait olma ihtiyacından dolayı dövme yaptırmışlardır. Amaç ait hissettikleri grubun simgesini bedenlerinde taşımak ve bu simge aracılığıyla bir kimlik inşa etmek olarak ortaya çıkmaktadır.

K13: “Fenerbahçe’yi yaptırdım 50 yaşında da Fenerbahçe’yi seveceğim 60 yaşında da. Benim için her zaman değerli bir şey o yüzden Fenerbahçe’yi yaptım”

Katılımcılar dövme aracılığıyla bir kimlik edindiklerini doğrudan ve dolaylı yollarla ifade etmişlerdir. Yapılan gözlem ve görüşmeler bireylerin dövme aracılığıyla kimlik inşa süreçleri arasında ciddi bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bedeni üzerindeki işaretlerle birlikte göstermek, iç dünyanın dış dünyaya gönderdiği mesaj olarak yorumlanmaktadır. Kişi bu mesaj aracılığıyla dünya görüşünü, değerlerin, aidiyetini, karakterini yansıttığını düşünmektedir. Dışarıdaki kişilerin bu mesajları alıp, dövmeli kişinin kimliği konusunda fikir sahibi olabileceklerine inanılmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Gündelik hayatta karşılaştığımız en bireysel fenomenlerin arkasında dahi toplumsal yönler bulunduğu önemli bir gerçektir. Dövme, bireyin

hayatının geri kalanında taşınması gereken bir iz olması nedeniyle son derece bireysel bir tercih olarak kabul edilebilir. Yapılan görüşmeler, gözlemler, araştırmalar göstermektedir ki dövme gibi son derece şahsi bir pratiğin arkasında yapısal bir yön bulunmaktadır. Bu durumun en bariz örneği dövmenin moda haline gelmesidir. 1990'lar öncesi sapkınlık psikiyatrik rahatsızlık, çete üyeliği, uyuşturucu bağımlılığı, serserilik gibi olumsuz birçok anlam içeren dövme (Rafter, 2006; Roberts ve Ryan, 2002) filmler, diziler, müzik, magazin dergileri ve son zamanlarda geniş kitlelerin takip ettiği sosyal medya fenomenleri gibi popüler kültür araçları tarafından olumlu bir konuma çekilmiş ve özendirilmiştir (Atkinson, 2003; Fedorenko vd., 1999; Gilbert, 2000). Bu çalışmada da katılımcıların dövme sürecine girmeleri ve dövme kararı vermelerinden yapılacak dövmenin şekline kadar birçok noktada popüler kültür öğelerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Dövme, meşrulaştırma ve özendirme stratejilerinin başarılı bir operasyonu olarak kabul edilmesine rağmen ailelerin dövme konusunda henüz tamamen olumlu bir tutum sergilediğini söylemek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle aile ve akraba çevresinin etkisinden uzaklaşılma imkânı veren üniversite hayatı, dövme yaptırma sürecini olumlu yönde etkilemektedir. Şehir değiştirmenin ve Eskişehir gibi kısmen de olsa büyük şehre gelmiş olmanın bireyin anonim hissetmesinde etkisi olduğunu söylemek mümkündür. G. Simmel'e (2011) göre aile ve akraba çevresinin mekânsal yakınlığı beraberinde zihinsel denetimi de getirmektedir. Birey metropolde kalabalıklar içinde kendisini daha özgür hissetmekte ve karar alırken bu özgürlüğü mümkün mertebe kullanabilmektedir. Birey görece dar bir çevrede bireysel kararlarda kendisini çekinik hissetmekte ve alacağı kararlarda grubun tepkilerini hesaba katmaktadır. Bu da özgürlüğü kısıtlayan bir durumdur (Simmel, 2011). Dolayısıyla üniversite hayatı ve dövme arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmasının temel nedenlerinden biri de aile ve akraba çevresinden mekânsal olarak uzaklaşmanın verdiği zihinsel özgürlük hissi olduğu söylenebilir.

Dövmenin tarihi binlerce yıl öncesine dayanmasına rağmen günümüzde dövmeyle yönelik azalsa da hala var olduğu bilinen karşılığın ne-

deni önemlidir. Geleneksel dövme salt estetik kaygılarla yapılmamakta; bağlı bulunan grubun, aşiretin, inancın değerleri bedene çizilmektedir. Birey, bedenine toplumun değerlerini yansıtan göstergeler kazındığında aynı zamanda bu göstergelerin zihinsel karşılıklarını da almış olur. Daha açık ifadeyle geleneksel dövme bireysel değil toplumsaldır, toplumu yansıtır (Levi-Strauss, 2012; Ruiz, 2001; Tassie, 2003). Buna mukabil günümüzdeki dövme son derece bireysel ve daha ileri düzeyde narstiktir. Geleneksel iktidarın beden üzerindeki düzenleyiciliği değil, tüketim toplumunun yansımasıdır. Amaç bedeni daha estetik, görsel, dikkat çekici olarak bakışın arzusuna sunmaktır denilebilir (Turner, 1999). Çalışmada geleneksel dövmelere sahip ailelerin çocuklarının dövmelerine karşı çıkmalarının temel açıklayıcılarından birinin bu olduğu söylenebilir. Geleneksel dövme onların tabiriyle artistlik olsun için değil atalardan görülen, geçmişi yansıtan ve değerleri taşıyan bir araç olarak yapılmaktadır. Fakat modern dövme sadece gösteriş odaklı olması ve geleneği yansıtmaması nedeniyle geleneksel aile tarafından dışlanmıştı denilebilir. Bu çalışmada Çoklu Yüzey Yönteminin kullanılma nedenlerinden biri de budur. Küçük sayılabilecek ifadeler bir yüzey oluşturabilir ve bu yüzey veriyi açıklamada çok zengin, renkli ve farklı açılar sunabilir. Dolayısıyla bu ifadelerin araştırmayı zenginleştireceği düşünülmektedir.

Bu çalışma için bir diğer önemli yüzey “bakışın nesnesi olmak” temasındaki “dövmenin bireyin kendisinin göremeyeceği yere yapılması” tavsiyesidir. Katılımcıların neredeyse tamamının ortak görüşü bu yöndedir. Burada ilk fark edilen durum bedenin kullanım amacı ve mülkiyetinin değişmesidir. Günümüz toplumunda birey bedeninin mülkiyetini önemli ölçüde ötekinin onaylayıcı bakışına sunmaktadır. Beden bir performans nesnesine dönüşmekte (Han, 2018) ve hayali beden imgesine uyup uymadığı konusunda sürekli olarak denetime tabii tutulmaktadır (Marion, 2014). Burada denetleyen mekanizma kilise ya da devlet değil bireyin içine yerleştirilen kontrol mekanizmasıdır (Foucault, 2016). Beden en temel varoluşsal zemin (Merleau-Ponty, 2020), en bireysel alan olarak kabul edilmesine rağmen bireyin tasarrufundan sınırlanarak ötekinin egemenliğine taşınmaktadır (Silverman, 2006). Burada dikkat edilmesi

gereken en önemli noktalardan biri, bireyin en temel varlık alanı üzerinde etkisi azalmasına rağmen bedeni üzerinde yaptığı modifikasyonlarda bir özgürlük duygusuyla hareket etmesidir. Daha açık ifadeyle bedenine, kendisinin göremeyeceği ancak hayatı boyunca taşıyacağı bir dövme yaptırırken bu acılı ve kalıcı işlemi tamamen başkasının göreceği şekilde yaptırması dışsal bir zorlamayla değil bireysel bir tercihin sonucu olarak gelişmektedir. Örneğin Antik Yunan ya da Roma’da suçluları ve esirleri ayırmak için yapılan dövme, iktidarın beden üzerindeki doğrudan müdahalesini göstermektedir. Bu müdahale dışsaldır ve birey bu zorlamanın farkındadır. Ancak günümüzde bireyin kendi vücuduna kendisinin değil başkasının görebileceği bir dövme yaptırması doğrudan bir dışsal zorlayıcı değil ondan çok daha güçlü sayılabilecek içsel baskıyı içermektedir. Bu anlamda beden ve dövme arasındaki ilişkide bakışın önemli bir iktidar alanı oluşturduğunu ve bu iktidarın inceltilmiş yöntemlerle birey üzerinde geleneksel iktidardan daha kuvvetli bir biçimde egemenlik kurduğunu söylemek mümkündür.

Bireyselliğin ve bireysel tercihlerin bu kadar ön plana çıkması nedeniyle kişi, fiziksel yönlerini daha göz önüne çıkarmaya başladığı ifade edilmektedir. Göz önüne çıkmanın en kestirme ve somut yolu olarak da beden tercih edilmektedir. Bu nedenle bakışın beğenisine daha uygun hale getirme arzusuyla beden, üzerinde işlemlerde bulunan bir proje olarak konumlanmaya başlamaktadır. Bu durum bedeni tüketimin ve doğal olarak ekonominin bir konusu haline getirmektedir. Devamlı surette bedenin estetikleştirilmesi yönünde telkinler yapılmaktadır. Body-fitness, cerrahi müdahaleler, diyet ve dövme bedenin tüketim projesine dönüşmesiyle süslenen ve bakış piyasasına sürülen bir şeye dönüşebilmektedir (O’Neill, 2004; Turner, 2011). Bu anlamda katılımcıların bedenlerini dövmeyle daha estetik hale getirebilecekleri bir tüketim nesnesi haline getirdiklerini söylemek mümkündür. İfadelerden de açıkça anlaşılacağı üzere beden uzuvları dövmenin yakışıp yakışmayacağı yerler olarak tasnif edilmektedir. Bedenin daha estetik olduğu düşünülen tarafları dövmesiz olduğunda “boş” olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla beden, dövme ve tüketim kültürü arasında çok ciddi bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür.

Featherstone (2005)'a göre tüketim kültürü ve beden ilişkisini göstermesi bakımından bedenın açılması önemli bir göstergedir. Tüketim kültürü içinde beden, kıyafetler altında gizlenen bir hazine olmaksızın, daha hafif ve tenin daha göz önünde bulunduğu bir duruma getirilir. Bedenin bu şekilde açılmasının nedeni yukarıda da vurgulanan diyet, egzersiz, incelme, estetik gibi tüketim araçlarının da yaygınlaştırılmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla beden sadece kıyafetlerle değil diğer tüketim araçları için de bir vitrin durumuna gelecektir. Bu çalışmada katılımcıların ortak görüşlerinden biri dövme yaptırdıktan sonra bedenlerini daha görünür hale getirdikleri ve daha açık kıyafetleri tercih ettikleridir. Bu anlamda dövme ve bedenın açılmasının beraber işleyen bir mekanizma olduğu söylenebilir. Tüketim kültürü bedeni açarken, dövme bu açılışın objesi durumuna gelebilmektedir. Diğer yandan bireyler dövme yaptırdıktan sonra bedenlerini daha fazla açmaktadırlar. İki fenomen arasında simbiyotik bir ilişkinin varlığından bahsetmek mümkündür.

Tüketim ürünleri ve dövme arasındaki tüketim bağımlılığı biçiminde de kendini göstermektedir. Katılımcılardan ikisi hariç tamamının birden fazla dövmesi vardır. Tek dövme sahibi iki kişi de devlet memurluğuna atanmayı amaçlamakta ve bu nedenle tek dövmeyi kabul etmektedirler. Atandıktan sonra daha fazla dövme yaptıracaklarını ifade etmişlerdir. Nitekim bir kez dövme yaptıranların bu eylemi tekrar ettiklerini bilinmektedir. Tüketimin en önemli özelliklerinden biri olan geçici olma durumu dövmede bulunmamaktadır (Follett, 2009). Dövme doğası itibarıyla geçici tüketim ürünlerinden farklılaşmaktadır. Ancak tüketimin devam etme özelliğini de bırakmamaktadır. Bu nedenle bireylerin bir kez dövme yaptırdıklarında bu eylemi sürekli olarak tekrar ettikleri ve dövme yaptırmadıkları zamanda dövmeyi düşündükleri görülmektedir. Bu anlamda dövmenin bir tür tüketim bağımlılığı özelliği gösterdiğini söylemek mümkündür.

Dövmenin bir diğer yüzeyi cinsiyetler arası farklılıktır. Bell'e (1999) göre kadınların ve erkeklerin dövme tercihleri arasında belli başlı farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar dövme şekilleri ve dövme yapılan bölgeler olarak belirginleşmektedir. Kadınlar çiçek ve daha yumuşak ve

daha özel figürleri seçmektedirler. Seçtikleri figürleri ise bel, boyun ya da sırt gibi bölgelere yaptırmaktadırlar. Erkeklerse daha sert ve güçlü imajı veren şekiller tercih etmektedirler. Tercih edilen şekiller ise omuz başı, boğaz bölgesi, pazu gibi bölgelere yaptırmaktadırlar. Bu çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur. Kız öğrenciler daha soft, ince ve kıvrımlı modeller tercih ederken erkeklerin seçtiği figürlerin daha köşeli ve iddialı olduğu görülmektedir. Bu anlamda dövme tüketiminde cinsiyetler arası farklılık olduğunu söylemek mümkündür.

Dövme tercihinde cinsiyet bir tür etken olurken bireyin oluşturmak istediği kimlik de dövme seçiminde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği üzere tüketim faaliyetinde sembolik anlam önemlidir (Baudrillard, 2017). Sembolik anlamın ise iki işlevli yönü vardır. Bunlardan ilki dışa doğrudur, toplumsal dünyaya gösterilen simge ve verilen mesajdır. İkinci yönü ise içe doğrudur ve bireyin öz kimliğinin inşasında yer alır (Auty ve Elliott, 1998). Dövme bu iki özelliği içe doğru ve dışa doğru mesajı göstermesi bakımından önemli bir üründür. Birey dövmeli olmanın verdiği kimliğin yanında dövmenin şekli ve vücuda yapılan bölgesiyle birlikte dışarı doğru bir mesaj sunmaktadır. Görüşmelerden ortaya çıkan çok açık ifadelerden biri farklılaşma ve fark edilme arzudur. Kalabalıklar içinde dövmeyle diğerlerinden ayrılmak önemli bir motivasyondur. Birey dövmeyle bir kimlik edinmekte ve bu kimlik deri vasıtasıyla sosyal dünyaya ilan edilmektedir. Bu dövmenin dışa doğru yönüdür. İçe doğru yönü ise doğrudan bedene işlenmesiyle oluşmaktadır. Dövmenin bedende kalıcı iz bırakması, bireyin öz kimliği üzerinde ciddi etkiler bırakmaktadır. Bu da kişinin kendi iç dünyasına dövme aracılığıyla ilettiği mesaj olarak okunabilir. Dövme yaptırdıktan sonra kendisini farklı hissetme, havalı olduğunu düşünme, dövmesi olmayan insanları kendisinden ayrı tutma, kişiliğinin oluştuğunu hissetme gibi birçok ifade ve duruş dövmenin kimliklenme sürecinde etkili bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu anlamda dövmenin bireyin kimliği üzerinde önemli değişikliklere neden olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak ilk bakışta son derece bireysel bir tercih olarak görülen beden ve onun üzerinde uygulanan modifikasyonların arkasında yapısal

ve toplumsal ilişkilerin olduğu görülmektedir. Bireyin en temel varoluşsal zemini olan beden üzerinde modanın, tüketimin, mağazinin, piyasanın ve daha bütüncül anlamıyla yapının etkilerini dövme üzerinden okuyabilmek mümkün görünmektedir.

Teşekkür

Veri toplama sürecinde bana yardımcı olan sevgili Adem Çelik'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun şekilde gerçekleştirilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu çalışma tek yazarlı bir çalışmadır. Çalışmanın tamamı adı geçen yazar tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Bu çalışma herhangi çıkar çatışmasına konu değildir.

Kaynakça

- Akalın, E. (2019). Şanlıurfa harran'da dövme geleneği. *Folklor Akademi Dergisi*, 2(3).
- Atkinson, M. (2003). The civilizing of resistance: Straightedge tattooing. *Deviant Behavior, an Interdisciplinary Journal*, 24(3), 197-220.
- Atkinson, M. (2004). Tattooing and Civilizing Processes: Body Modification as Self-control. *Canadian Review of Sociology/Revue Canadienne de Sociologie*, 41(2), 125-146. <https://doi.org/10.1111/j.1755-618X.2004.tb02173.x>
- Auty, S. and Elliott, R. (1998). Fashion involvement, self-monitoring and the meaning of brands. *Journal of Product and Brand Management*, 7(2), 109-123.
- Baudrillard, J. (2017). *Tüketim Toplumu* (F. Adanır, Çev.). Ayrıntı yayınları.
- Begiç, H. N. (2020). Anadolu Kültüründe Damga/Tamga/Dövme: Mardin Örneği. *Milli Folklor*, 16(126), Article 126.
- Berger, J. (2018). *Görme biçimleri* (Çev: Y. Salman). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bell, S. (1999). Tattooed: A Participant Observer's Exploration of Meaning. *Journal of American Culture*, 22(2), 53-58.
- Blanchard, M. (1991). Post-Bourgeois Tattoo: Reflections on Skin Writing in Late Capitalist Societies. *Visual Anthropology Review*, 7(2), 11-21.
- Caplan, J. (1997). 'Speaking' scars: The Tattoo in popular practice and medicolegal in nineteenth century Europe. *History Workshop Journal*, 44, 106-142.
- Creswell, J. W. (with Bütün, M., & Demir, S. B.). (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (4. baskı). Siyasal Kitabevi.

- Çerikan, F. U., & Alanko, M. R. (2016). “Dövme”nin Çeşitli Dillerdeki Etimolojisi Ve Kısa Tarihçesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Ek1*, Article Ek1.
- DeMello, M. (2007). *Bodies of Inscription: A Cultural History of the Modern Tattoo Community*. Duke University Press.
- Ertan, C. (2015). *Beden ve bir anlam üretme aracı olarak dövme* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Featherstone, M. (2000). *Body Modification*. Sage.
- Fedorenko, J. S., Sherlock, S. C., & Stuhr, P. L. (1999). A Body of Work: A Case Study of Tattoo Culture. *Visual Arts Research, 25*(1), 105-114.
- Ferguson-Rayport, S.M., Griffith, R.M. and Straus, E.W. (1955). Psychiatric significance of tattoos. *Psychiatric Quarterly, 29*(1), 112-131.
- Fisher, J. A. (2002). Tattooing the Body, Marking Culture. *Body & Society, 8*(4), 91-107. <https://doi.org/10.1177/1357034X02008004005>
- Follett, J. A. (2009). *The consumption of tattoos and tattooing: The body as permanent text* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. The University of Wolverhampton.
- Forbes. (2023, Ağustos 15). *Tattoo USA: One-Third Of Americans Have Ink As Industry Projected To Hit \$4 Billion*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/maryroeloffs/2023/08/15/tattoo-usa-one-third-of-americans-have-ink-as-industry-projected-to-hit-4-billion/>
- Foucault, M. (2016). *Cinselliğin tarihi*. (Çev: H. U. Tanrıöver), 7. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gilbert, S. (2000). *Tattoo History: A source book*. Juno.
- Grumet, G. (1983). Psychodynamic implications of tattoos. *American Journal of Orthopsyrhiatry, 53*(3), 482-492.
- Han, B. C. (2018). *Şeffaflık toplumu*. (Çev. H. Barışcan). 3. Basım. İstanbul: Metis Yayınları.

- Jones, C. P. (1987). Stigma: Tattooing and Branding in Graeco – Roman Antiquity. *Journal of Roman Studies*, 77, 139-155.
- Kiliç Karatay, S. (2018). Aksaray’da unutulmuş bir gelenek: dövme sanatı. *Journal of Awareness (JoA)*, 3(Special), 151-156.
- Kjeldgaard, D., & Bengtsson, A. (2005). Consuming the fashion tattoo. *Advances in Consumer Research*, 32(1), 172-177.
- Klesse, C. (2008). Modern primitivism’: non-mainstream body modification and racialized representation. İçinde C. Malacrida; J. Low (Ed.), *Sociology of the Body* (ss. 308-314). xford University Press.
- Kosut, M. (2000). Tattoo Narratives: The intersection of the body, self-identity and society. *Visual Sociology*, 15(1), 79-100. <https://doi.org/10.1080/14725860008583817>
- Levi-Strauss, C. (2012). *Yapısal antropoloji* (A. Kahiloğulları, Çev.). İmge kitabevi.
- Mason, J. (2011). Facet Methodology: the case for an inventive research orientation. *Methodological Innovations Online*, 6, 75-92. <https://doi.org/10.4256/mio.2011.008>
- Marion, J. L. (2014). *Görünürün kesişimi*. (Çev: Murat Erşen). İstanbul: Monokl Yayınları.
- Moraes, C., Istanbuluoglu, D., García de Frutos, N., & Magrizos, S. (2024). The asymmetric temporal rhythms of anti-consumption. *Sociology*, 00380385241281886. <https://doi.org/10.1177/00380385241281886>
- Muir, R. (2022). ‘Into the Unknown’: Using facet methodology to explore the Disney Princess Phenomenon. *Methodological Innovations*, 15(2), 127-141. <https://doi.org/10.1177/20597991221090453>
- Oksanen, A. & Turtiainen, J. (2005). A life told in ink: tattoo narratives and the problem of the self in late modern society. *Auto/Biography*, 13, 111-130.
- O’Neill, J. (2004). *Five bodies*. Sage Publications.

- Parry, A. (1999). *Tattoo, secrets of a strange art as practiced among the natives of the United States*. Dover Publications.
- Pesapane, F., Nazzaro, G., Gianotti, R., & Coggi, A. (2014). A short history of tattoo. *JAMA Dermatology*, 150(2), 145. <https://doi.org/10.1001/jamadermatol.2013.8860>
- Ponty, M, M. (2020). Alginın fenomenolojisi (2. baskı). (Çev. E. Sarıkar-tal, & E. Hacımuratoğlu). İthaki.
- Rafter, N. (2006). Cesare lombroso and the origins of criminology: re-thinking criminological tradition 1. İçinde S. Henry & M. Lanier (Ed.), *The Essential Criminology Reader* (ss. 33-42). Routledge.
- Roberts, T. and S. Ryan. (2002). Tattooing and high-risk behavior in adolescents. *Pediatrics*, 110(6), 1058-1063.
- Rosenthal, D. (2016). *Thick Skin: The History of the Black Tattoo Cm-munity in Atlanta* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Georgia State University]. https://scholarworks.gsu.edu/aas_theses/38
- Ruiz, A. (2001). *The Sprit of Ancient Egypt*. Algora Publishing,.
- Rush, J. A. (2005). *Spiritual tattoo: A cultural history of tattooing, pierc-ing, scarification, branding, and implants*. Frog, Ltd. : Distributed by North Atlantic Books.
- Scutt, R.W.B. and Gotch, C. (1974). *Art, sex and symbol: The mystery of tattooing*. Cranbury.
- Simmel, G. (2011). *Modern kültürde çatışma* (T. Bora; N. Kalaycı; E. Gen, Çev.). İletişim Yayınları,.
- Silverman, K. (2006). *Görünür dünyanın eşiği*. (Çev: A. Oyacak). İstan-bul: Ayrıntı Yayınları.
- Tassie, G. J. (2003). Identifying the practice of tattooing in ancient egypt and nubia,. *Papers form the Institute of Archaeology*, 14, 85-101.
- Temel, A. B., Parlakdağ, A., Kötekoğlu, D., Varol, G., Koramaz, F. S., Bozkurt, S., Baysal, G. Ö. A., Şenol, Y. Y., & Karakaş, A. A. (2016).

Dövme ve piercingli kişilerin beden algısı, benlik saygısı ve mizaç özelliklerinin değerlendirilmesi: kontrollü bir çalışma. *Akdeniz Tıp Dergisi*, 2(3), Article 3.

Turner, B. (1999). The Possibility of primitiveness: towards a sociology of body marks in cool societies. *Body & Society*, 5(2-3), 39-50. <https://doi.org/10.1177/1357034X99005002003>

Turner, B. (2011). *Tibbî güç ve toplumsal bilgi*. Sentez Yayıncılık,.

Umar, D. Ç., Ögce, F., Koçak, Y. Ç., & Akmeşe, Z. B. (2013). Üniversite öğrencilerinin “piercing”e yönelik bilgi ve tutumları. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), Article 3.

Extended Summary

The Popular Revival of Ancient Body Decoration: A Sociological Research on the Tattoo Practices of University Students

Research Goals & Questions or Hypothesis

The aim of the study is to understand in depth the tattoo practices of university students. Tattooing is one of the most well-known modifications made on the body, which is considered the most fundamental area of existence. Questions such as which situations affect individuals when making changes on their existential grounds, how they are tattooed, and what effect does the environment have on the decision to tattoo were sought.

Theoretical Background

Tattooing is a phenomenon that has existed for thousands of years. However, with the modern era, it has become an element of fashion and consumption rather than traditional values. Tattooing is spreading rapidly in the world and in Turkey. Before 1980, tattooing was associated with hooliganism, psychopathy, and gang membership. After 1990, tattooing began to be encouraged through movies, TV series, music stars, and popular figures. Following these activities, tattooing has spread to the middle class and has gained a global dimension. Tattoos are also spreading rapidly in Turkey, especially among young people.

Data Collection & Adopted Analysis Technique

This study focused on university students who got tattoos. In-depth interviews were conducted with students from Anadolu University, Osmangazi University and Eskişehir Technical University in Eskişehir. In addition to these interviews, observations and field notes are also included. Facet Methodology was used to analyze the data obtained in the study in a more comprehensive and diverse way. The reason for using this method is that the obtained data creates a reflective surface. It was thought that social phenomena would be richer and more understandable through these surfaces. For this purpose, in-depth interviews were conducted with a total of 20 people, 8 of whom were girls and 12 of whom were boys. The obtained data were transcribed and analyzed.

Data Analysis and Findings

4 main surfaces were obtained by analyzing the obtained data. These surfaces are the tattoo process, being the object of the gaze, identification and mass

culture. The effect of the environment on the decision-making process of individuals to get a tattoo is quite high. Especially university life is an important factor in getting a tattoo. Social media influencers, football players and movie stars are influential in students' decision-making to get a tattoo. The body becomes an object presented to the gaze of the other through tattoos. The body becomes something on which shapes are drawn for others to see. Mass culture is a very important factor in individuals getting tattoos. After getting tattoos, students think that they have acquired an identity. They become part of mass culture through tattoos.

Conclusion

Consumption culture also transforms individuals' bodies into objects of consumption. After 1980, tattoos have become a part of consumer culture. Individuals get tattoos on their bodies in accordance with this culture. At first glance, it is seen that there are structural and social relations behind the body and the modifications applied to it, which are seen as a very individual choice. It seems possible to read the effects of fashion, consumption, magazine, market and, in a more holistic sense, structure on the body, which is the most basic existential ground of the individual, through tattoos.

In addition to the identity given by being tattooed, the individual presents an external message with the shape of the tattoo and the area where it is applied to the body. One of the most obvious expressions that emerged from the interviews is the desire to be different and noticed. Being different from others in the crowd with a tattoo is an important motivation. The individual acquires an identity through tattooing and this identity is declared to the social world through the skin. This is the outward aspect of the tattoo. The inward aspect is formed by directly applying it to the body. The permanent mark left by the tattoo on the body has serious effects on the individual's self-identity. This can be read as the message that the person conveys to his/her inner world through tattooing.

Tattooing is different from temporary consumer products in terms of its nature. However, it does not leave the feature of continuing consumption. For this reason, it is seen that individuals repeat this action continuously once they get a tattoo and think about getting a tattoo when they are not getting a tattoo. In this sense, it is possible to say that tattooing shows a kind of consumption addiction feature.

One of the common views of the participants in this study is that they make their bodies more visible and prefer more revealing clothes after getting

a tattoo. In this sense, it can be said that tattooing and opening the body are a mechanism that works together. While the culture of consumption opens the body, tattooing can become the object of this opening. On the other hand, individuals open their bodies more after getting a tattoo. It is possible to talk about the existence of a symbiotic relationship between the two phenomena.

In this sense, it is possible to say that the participants turned their bodies into a consumption object that they could make more aesthetic with tattoos. As can be clearly understood from the statements, body parts are classified as places where tattoos would or would not suit. The parts of the body that are considered more aesthetic are considered “empty” when they are not tattooed. Therefore, it is possible to say that there is a very serious relationship between the body, tattoos and consumer culture.